

**Seletuskiri haridus- ja teadusministri määruse
„Välisriigis kõrgharidustasemel õppimiseks ja erialaseks täiendamiseks antavate
stipendiumite andmise tingimused ja kord“ eelnõu juurde**

1. Sissejuhatus

Haridus- ja teadusministri määrus „Välisriigis kõrgharidustasemel õppimiseks ja erialaseks täiendamiseks antavate stipendiumite andmise tingimused ja kord“ (edaspidi *määrus*) kehtestatakse kõrgharidusseaduse § 15 lõike 4 ja riigieelarve seaduse § 53¹ lõike 1 alusel.

Eelnõu eesmärgiks on reguleerida stipendiumite andmist välisriigis kõrgharidustasemel õppimiseks ja erialaseks täiendamiseks. Stipendiumite andmine toimub kahe põhilise stipendiumi liigina ja neid on antud varasemalt haridus- ja teadusministri käskkirja ning Haridus- ja Noorteameti juhendite alusel.

Määruse üheks eesmärgiks on täita haridusvaldkonna arengukavas ning teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukavas toodud eesmärgid. Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035 üldeesmärk on, et Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut. Arengukavas seatakse eesmärgiks, et 2035. aastal on lühiajalises õpirändes osalenud 15% bakalaureuse- ja magistriõppe lõpetanutest. Tegevussuund p 1.3 kohaselt tuleb õpivõimaluste mitmekesistamiseks, hariduse kvaliteedi tõstmiseks ning eesti keele ja kultuuri laiema tuntuse tagamiseks edendada õppejõudude ja üliõpilaste rahvusvahelistumist ning õpirännet.

Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava (TAIE) 2021-2035 üldeesmärk on, et Eesti teadus, arendustegevus, innovatsioon ja ettevõtlus suurendavad koostöös Eesti ühiskonna heaolu ja majanduse tootlikkust, pakkudes konkurentsivõimelisi ja kestlikke lahendusi Eesti ja maailma arenguvajadustele. Oluliseks peetakse mh teaduse kõrge taseme hoidmist, teadusasutuste ja teadlaskonna arengu tagamist, rahvusvahelise teaduskoostöö võimalusi, teadmussirde võimekuse kasvatamist, TAI ühiskondliku ja majandusliku mõju tugevdamist ja kõrgema lisandväärtuse loomist. Teadussüsteemi baasvõimekuse tagamise tegevussuuna kohaselt on oluline pakkuda teadlaskonnale võimalusi enesearenguks, sh mobiilsuse toetamise ja tiipsemel rahvusvaheliste partneritega koostöö tegemise ja teadmusvõrgustikes osalemise võimaluste kaudu.

Määrus kehtestatakse kahe volitusnormi alusel, kuna stipendiaatide sihtgrupp on suurem, kui ainult Eesti kõrgkoolides õppivad üliõpilased. Kõrgharidusseaduse § 15 lg 4 annab volitusnormi haridus- ja teadusministri üliõpilaste riiklike stipendiumite määramise üldtingimuste kehtestamiseks. Antud volitusnorm on kehtestatud paragrahvis, mis reguleerib üliõpilaste õiguseid ja kohustusi ning kohaldub kõrgkoolides õppivatele üliõpilastele. Antud volitusnormi on seega võimalik kohaldada stipendiaatidele, kes on immatrikuleeritud Eesti kõrgkooli ning kes antud õpingute raames suunduvad välisriiki ennast täiendama, kuna see on osa Eesti kõrgkooli õppest.

Antud volitusnorm aga ei kata kogu määruse sihtgruppi. Seega tuleb rakendada ka teist alust ehk riigieelarve seaduse § 53¹ lõiget 1. Vastavalt antud sättele kehtestab minister määrusega tingimused ja korra ministeeriumi valitsemisala vahendite arvelt riigisisese toetusprogrammi elluviimiseks, toetusprogrammist vahendite saamiseks ning saadud vahendite kasutamiseks, kui nimetatud tingimused ja kord ei tulene muust õigusaktist. Vastavalt volitusnormile on oluline, et seda peab toetama riigisisene toetusprogramm, mille alusel antud stipendiumiprogrammi ellu viia. Antud juhul on selline programm haridus- ja teadusministri 30.12.2022 käskkirjaga nr 364 kinnitatud „Haridus- ja Teadusministeeriumi 2023-2026

programmide kinnitamine ning 2023. aasta eelarvete ja kulude jaotuskavad“ haridus- ja noorteprogramm 2023-2026. Vastavalt programmi meetmes 1 Õpivõimalused ja hariduse korraldus tegevuses 1.5. Hariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine on ette nähtud, et õpirände soodustamiseks pakutakse stipendiumiprogramme: Kristjan Jaagu stipendium, Noore Õpetlase stipendium, Euroopa Ülikooli Instituudi stipendium jt. Selle tulemusena saavutatakse Eesti üliõpilaste ning õppejõudude õpirände suurenemine. Stipendiumiprogrammide vahendid on ette nähtud Haridus- ja Noorteameti eelarves. Tuginedes eelnevale, saab võtta määruse kehtestamise aluseks lisaks kõrgharidusseadusele ka riigieelarve seaduse volitusnormi, kuna osa stipendiaatide sihtgrupist jääks muidu välja. Nendeks on välisõpingute stipendiumi ja Euroopa Ülikool-Instituudi üliõpilased, kes on immatrikuleeritud väliskõrgkooli.

Eelnõu ettevalmistamiseks moodustati Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Haridus- ja Noorteameti koostöös töögrupp. Töögrupp analüüsis seni kehtinud Kristjan Jaagu stipendiumiprogrammi tingimusi, võttes ükshaaval lauale kõik programmi erinevad komponendid ning kaaludes nende otstarbekust, vajalikkust ning uusi võimalusi stipendiumi maksmisel. Senise praktika põhjal selgitati välja stipendiumi jätkamise vajalikkus ning analüüsiti erinevaid stipendiumi andmisega seotud probleeme. Töögrupp käis koos perioodil mai kuni november 2023. a ning sellesse kuulusid Haridus- ja Noorteameti esindajad Heli Aru-Chabilan (töögrupi juht), Carmen Raudsepp, Marilyn Fridolin, Kristel Aasmaa ning Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajad Kai Treier, Sigrid Vaher, Maarja-Liisa Vahi.

Eelnõu on ette valmistanud Haridus- ja Teadusministeeriumi kõrg- ja kutsehariduspoliitika ning elukestva õppe osakonna kõrghariduse valdkonna nõunik Sigrid Vaher (735 0263; sigrid.vaher@hm.ee) ja sama osakonna peaekspert Kai Treier (735 0742; kai.treier@hm.ee) ning õigus- ja personalipoliitika osakonna õigusloome valdkonna õigusnõunik Maarja-Liisa Vahi (735 0297; maarja-liisa.vahi@hm.ee). Eelnõu on ette valmistatud koostöös Haridus- ja Noorteameti vastavate spetsialistidega: rahvusvahelistumise osakonna juhataja Heli Aru-Chabilan (628 5885; heli.aru-chabilan@harno.ee), sama osakonna stipendiumite ja toetuste büroo juhataja Carmen Raudsepp (730 0121; carmen.raudsepp@harno.ee) ja vanemspetsialisti Marilyn Fridolin (699 9397, marilyn.fridolin@harno.ee) ning kesksete teenuste osakonna õiguse- ja hangetebüroo jurist Kristel Aasmaa (735 0597; kristel.aasmaa@harno.ee).

2. Eelnõu taust, erinevad hetkel antavad välisriikide stipendiumid, sisu ja võrdlev analüüs

2.1 Kristjan Jaagu stipendiumiprogrammi taust

Kristjan Jaagu stipendiumiprogramm on 2003. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Sihtasutuse Archimedes koostöös algatatud riiklik programm. Programmi peamiseks eesmärgiks on olnud tugevdada Eesti kõrgkoolides pakutava hariduse rahvusvahelisust ja lõpetajate konkurentsivõimet tööturul. Lisaks kraadiõppurite, noorteadlaste ja õppejõudude õpiteede mitmekesistamisele tugevdada nende kaudu toimuva rahvusvahelise teadmussiirde toel Eesti kõrgkoolides pakutava hariduse ja teadustöö kvaliteeti ning tõsta lõpetajate konkurentsivõimet tööturul. Riiklikul tasandil oli seatud eesmärk, et 10% üliõpilastel on õpirände kogemus¹, kehtivas haridusvaldkonna arengukavas on eesmärgiks 15%².

Sihtrühmaks on olnud õppe- ja teadustöös silmapaistvalt edukad bakalaureuseõppe üliõpilased, magistrandid, doktorandid, arst-residendid ning noorteadlased ja õppejõud. Noorteadlaseks või õppejõuks loetakse teadlane või õppejõud, kes ei ole taotlemise hetkel vanem kui 35 aastat või kellel ei ole doktorikraadi kaitsmisest möödas rohkem kui 5 aastat.

¹ Eesti elukestva õppe strateegia 2020.

https://www.haridusfoorum.ee/images/haridusstrateegia/Eesti_elukestva_oppe_strateegia_loplik.pdf

² Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035. <https://www.hm.ee/ministeerium-uudised-ja-kontakt/ministeerium/strateegilised-alusdokumendid-ja-programmid#haridusvaldkonna-are>

Programmi raames on antud stipendiumeid lühiajalisteks õppetööga seotud välislähetusteks, pikemateks välisõpinguteks ning tervikliku õppeastme läbimiseks välisülikoolis.

Vahetusõppe ja lühiajaliste välislähetuste taotlusi on vastu võetud alates 2003. aastast, tasemeõppe stipendiumile sai esimest korda kandideerida 2004. aastal. Alates 2012. aastast liideti programmi koosseisu varasema nimetusega riikliku koolitustellimuse stipendium doktoriõpinguteks välismaal, mis kannab nime Kristjan Jaagu kraadiõpe välismaal ja mille raames on võimalik taotleda stipendiumi doktoriõppeks ja Eestis mitte õpetatavatel erialadel magistriõppeks.

Stipendiumiprogrammi senised alategevused:

Välislähetused – Toetatakse lühiajalisi, kuni 30 päeva kestvaid õppe- ja teadustööga seotud välislähetusi, mille eesmärgiks on osaleda erialasel konverentsil, seminaril, kursusel, praktilisel või muus erialases tegevuses, mis on seotud stipendiaadi õpingutega või ametialase tegevusega kõrgkoolis või teadus- ja arendusasutuses.

- Suurem osa toetuse saajatest on doktorandid, kes osalevad konverentsil ettekandega (nii suuline kui posterettekanne).
- 5 viimase õppeaasta jooksul on rahastatud kokku 425 lähetust.
- Kõige enam on toimunud viimase 5 aasta jooksul lähetusi Saksamaale (35 korda). Järgnevad USA (30), Prantsusmaa (30) ja Itaalia (30) ning Soome (29) ja Suurbritannia (29). Ühtekokku on toimunud lühiajalist õpirännet 65 riiki.

Vahetusõpingud – stipendiumiga toetatakse 30 päeva kuni üks õppeaasta kestvaid vahetusõpinguid või praktikat. Praktika peab olema Eesti kõrgkooli õppekava osa ning toimuma vastuvõtvast asutuses. Stipendiaatideks võivad olla Eesti kõrgkoolide magistrandid ja doktorandid, kes soovivad osa õpingutest välismaal läbida. Taotlusi saab esitada kaks korda aastas.

Kraadiõpe välismaal – stipendiumit saavad taotleda kõik, kes alustavad või jätkavad magistri- või doktoriõppe tasemel õpinguid tunnustatud välisülikoolis ning on valmis pärast lõpetamist Eestis tööle asumise. Taotlusi saab esitada üks kord aastas.

Tabel 1. Rahastatud ja mitterahastatud taotlused. Andmed: Harno

Rahastatud ja mitterahastatud taotlused	18/19	19/20	20/21	21/22	22/23*	KOKKU
loobunud	20	73	16	3	9	121
lõpetatud	109	108	14	39	155	425
mitte toetada	88	102	9	28	122	349
KOKKU	217	283	39	70	286	895

*esialgsed andmed

2.2 Haridus- ja Noorteameti antavad stipendiumid välisriigis õppimiseks

Vastavalt Haridus- ja Noorteameti (edaspidi *Harno*) põhimääruse § 6 lõike 2 punktidele 17 on ameti ülesandeks anda ja vahendada haridus- ja noortevaldkonna stipendiume, toetusi, auhindu ja tunnustusi. Amet vahendab erinevaid stipendiumivõimalusi, mille toel on võimalik minna välismaale konverentsile, koolitusele, õppida semester ja/või õppeaasta välisriigis, sooritada praktika välisriigis või omandada terve kraad mõnes välisülikoolis.

Lisaks pakuvad välisriigid väga erinevaid stipendiumivõimalusi. Hetkel vahendab Harno välismaal õppimiseks ja töötamiseks järgmisi stipendiume:

- 1) Erasmus+ Euroopa-sisene ja üleilmne õpiränne;
- 2) Kristjan Jaagu stipendiumid;
- 3) Nordplus Põhja- ja Baltimaade vaheline õpiränne;
- 4) Noore õpetlase stipendium;
- 5) Euroopa Ülikooli-Instituudi stipendium.

1) Erasmus+ õpiränne on Euroopa Liidu haridus-, koolitus-, noorte- ja spordiprogramm 2021–2027. Programmi võimalusi saavad kasutada lasteaiad, koolid, kutsekoolid, kõrgkoolid, noortevaldkonnas tegutsevad organisatsioonid, solidaarsusvaldkonnas tegutsevad organisatsioonid, kohalikud omavalitsused, koolitusettevõtted, katusorganisatsioonid, erialaliidud, MTÜ-d, muuseumid, raamatukogud, vabahariduskoolid jne. Kõrghariduse õpirändeprojektid võimaldavad kõrgkoolidel saata oma üliõpilasi vahetusõpingutele ja välispraktikatele ning töötajaid teistesse riikidesse õpetama või koolitusele.

Programmi üldeesmärk on toetada elukestva õppe abil inimeste hariduslikku, kutsealast ja isiklikku arengut haridus-, koolitus-, noorte- ja spordivaldkonnas nii Euroopas kui ka mujal, soodustades seeläbi kestlikku majanduskasvu, kvaliteetsete töökohtade loomist ja sotsiaalset ühtekuuluvust, innovatsiooni, Euroopa identiteedi tugevdamist ja kodanikuaktiivsust. Sel viisil on programm peamine vahend Euroopa haridusruumi loomisel, pidades silmas, et sellega toetatakse Euroopa strateegilist koostööd hariduse ja koolituse valdkonnas selle aluseks olevate valdkondlike tegevuskavadega. Samuti edendatakse sellega noortepoliitikaalast koostööd ELi noortestrategia 2019–2027 alusel ning arendatakse Euroopa mõõdet spordis.

Õpiränne toimub partnerülikoolide vaheliste lepingute alusel ja lepingud sõlmitakse keskselt (kolmeks aastaks) üleilmse õpirände taotluses rahastuse saanud ülikoolidega. Üleilmse õpirände aastane eelarve on ca 1,8 mln eurot (Eesti jaoks eraldatud eelarve). Õpirändeks esitab taotlusi umbes 10 kõrgkooli kaheksateistkümnest ning üldjuhul ka kõik taotlused rahuldatakse. Erasmus+ puhul kõige enam minnakse Soome, Saksamaale, Hispaaniasse. Viie viimase aasta statistika põhjal saab öelda, et töötajate õpirändes osalemise % on suurem kui EUs keskmiselt. Erasmus+ ülikoolid, kuhu Eestis ikka minnakse, on mainekad ülikoolid. Kõikide partnerite tudengid kandideerivad sisse pääsemise nimel.

Ülikoolid tõstavad õpirände teadlikkust ise, E+ tsentraalselt seda ei tee. Eesti õpirändes osaleja keskmine vanus on EUs oluliselt kõrgem (EUs 21, Eestis 25), st on ka õpirändesse minekuks elulised probleemid (töö, pere jne). Euroopa Komisjon arvab, et Erasmus+ kogemus on inimesele suur boonuse ja oluline töökogemuse jaoks.

2) Kristjan Jaagu stipendiumiprogramm on 2003. aastal algatatud koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga ning Sihtasutusega Archimedes, alates 2020. aastast on elluvijaks Haridus- ja Noorteamet. Siiani olid programmi tingimused kinnitatud haridus- ja teadusministri käskkirjaga. Täpsemalt on kirjeldatud seletuskirja punktis 2.1.

3) Põhjamaade Ministrite Nõukogu haridusprogrammi Nordplus eesmärk on edendada ja tugevdada koostööd Põhja- ja Baltimaade vahel nii üld-, kõrg-, kui täiskasvanuhariduses. Programm toetab õpirännet, projekte ja võrgustikke ning on suunatud hariduse ja elukestva õppega seotud asutustele ja organisatsioonidele.

4) Noore õpetlase stipendium (NÕS) on Eesti ettevõtjate ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös väljaantav stipendium. Stipendiumi eesmärgiks on toetada Eestist pärit andekate keskharidusega noorte bakalaureuseõpinguid välisriigi tunnustatud kõrgkoolides ning suurendada rahvusvahelise kogemusega spetsialistide osakaalu Eestis. Stipendiumiga rõhutatakse piireületavat õppimiskultuuri, millel on läbi aegade olnud euroopalikus traditsioonis oluline koht. Stipendium koosneb õpingute alguses makstavast

ühekordsest stardirahast. Stipendium antakse eesmärgil, et omandatud tarkusi rakendatakse pärast õpingute lõppu Eesti hüvanguks, vastupidisel juhul käsitletakse stipendiumit laenuna.

5) Euroopa Ülikool-Instituudi stipendium toetab doktorante, kes on vastu võetud Euroopa Ülikool-Instituudi (edaspidi *Instituut*) doktoriõppesse. Õpingud toimuvad Itaalias, Firenzes. Euroopa Ülikool-Instituuti õppima asumiseks avaneb konkurss igal aastal novembrikuus lõpptähtajaga jaanuaris. European University Institute'i (Euroopa Ülikool-Instituut) loiid Instituudi asutamise konventsiooni alusel Euroopa Ühenduse liikmesriigid ja Eesti ühines konventsiooniga 3. detsembril 2005. aastal. Programmi tutvustamisega ja stipendiumi välja maksmisega tegeleb Haridus- ja Noorteameti stipendiumite ja toetuste büroo.

Seega on Harno poolt välisriikides õppimiseks antavaid stipendiumeid mitmeid, kuid tegemist ei ole samaks eesmärgiks või samadel alustel antavate stipendiumitega. Kõigil stipendiumitel on erinev eesmärk ja sihtgrupp.

2.3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb 5 peatükist, milles sätestatakse määruse üldpõhimõtted, välisõpingute stipendiumi, õpirände stipendiumi, Euroopa Ülikool-Instituudi stipendiumi andmise tingimused ja rakendussätted.

1. peatükk Üldsätted

Paragrahv 1-3

Määruse eesmärgiks on luua alused välisriigis magistri- ja doktoriõppes õppides stipendiumi maksmiseks. Selleks kehtestatakse määruuses erinevad stipendiumi liigid, mis on seni olnud kehtestatud haridus- ja teadusministri käskkirjade alusel. Stipendiumide andmist korraldab Haridus- ja Noorteamet (edaspidi amet).

Käesoleva määruse alusel antavad stipendiumid:

- 1) Kristjan Jaagu nimeline välisõpingute stipendium (edaspidi *välisõpingute stipendium*);
- 2) Kristjan Jaagu nimeline õpirände stipendium (edaspidi *õpirände stipendium*);
- 3) Euroopa Ülikool-Instituudi stipendium (edaspidi *EUI stipendium*).

Ameti ülesandeks on stipendiumi taotlusvooru ettevalmistamine ja välja kuulutamine, taotluste menetlemine, taotluste hindamise korraldamine, taotluste rahuldamise või rahuldamata jätmise üle otsustamine, stipendiumi väljamaksmise korraldamine ja stipendiumi kasutamise tingimuste täitmise üle kontrolli teostamine ning vajadusel tagasinõudmine.

Selleks, et otsustusprotsess ja stipendiaatide valik oleks objektiivne ning kaasatud oleks vastava valdkonna eksperdid, antakse ametile õigus vajadusel kaasata ja kokku kutsuda rakendamise tõhustamiseks vastava stipendiumi nõukogu ning kaasata erialaeksperte, kes esitavad oma ettepanekud ja nõuanded ametile. Hindamiskomiteedele antakse ette täpsed valikukriteeriumid, mille alusel antakse hindepunkte ja mille tulemusel koostatakse pingerida võimalikest kandidaatidest. Seni kehtinud regulatsioonide alusel juhis mobiilsusprogrammi Kristjan Jaagu programmi nõukogu, kuhu kuulusid kõrgkoolide, ministeeriumi, tööandjate ja elluviija esindajad ning akadeemilised eksperdid.

Paragrahv 4

Stipendiumide andmiseks on ameti ülesandeks vastavate vahendite olemasolul kuulutada välja välisõpingute stipendiumi taotlusvoor üks kord aastas ja õpirände stipendiumi andmiseks taotlusvoor neli korda aastas. Stipendiumi on võimalik taotleda kõikides õppe- ja teadusvaldkondades.

Tulenevalt keeleseadusest on eesti riigikeel eesti keel ja seega tuleb ka taotlused ametile esitada eesti keeles. Nõutud lisad võivad olla esitatud ka originaalkeeles, kuid lisatud peab olema nende dokumentide tõlge eesti keelde.

Haridus- ja Teadusministeerium võib seada valdkondlike prioriteete välisõpingute stipendiumi taotlusvooruks kui teatud valdkonnas on vastaval aastal oluline seada prioriteete, näiteks tulenevalt tööjõuvajadusest või muudest riiklikest prioriteetidest.

Taotlusvooru avamisest, tähtajast, eelarvest ja taotluse esitamise viisist teavitab amet oma veebilehel vähemalt 30 päeva enne taotluse esitamise tähtaega, mis annab võimaluse taotlejatele enne taotluse esitamist tutvuda taotlusvooru tingimustega ning nõutud dokumentide, sh taotlusvormi näidisega ja lisadega. Senisele praktikale toetudes on vähemalt 30 päeva piisav aeg taotlejatele, lisaks on vähenenud võrreldes senise praktikaga ka nõutavate lisadokumentide maht. Taotlusvormi näidis võimaldab ühtlasi soovijatel ettevalmistamisega algust teha enne taotlusvooru väljakuulutamist. Vooru pikendamine tooks kaasa tulemuste teadasaamise aja pikenemise.

Igal taotlejal on õigus esitada üks taotlus ühes taotlusvoorus. Kuna taotlusvoorude eelarved on piiratud ning arvestades taotlejate hulka, ei ole mõistlik lubada ühel taotlejal mitut taotlust esitada. Seega, seatakse vastav piirang, et anda enamatele taotlejatele võimalus stipendiumi saamiseks.

2. peatükk Välisõpingute stipendium

1. jagu. Eesmärk, nõuded taotlejale ja taotlusele

Paragrahvid 5 – 7

Stipendiumiga toetatakse magistri- ja doktoriõppe õpinguid tunnustatud väliskõrgkoolides. Stipendium määratakse kogu õppeperioodiks (alates stipendiumi määramise semestrist).

Stipendiumi saavad taotleda õppurid, kes alustavad või jätkavad magistri- või doktoriõppe õpinguid tunnustatud välisülikoolis ning on valmis pärast lõpetamist asuma tööle vastavale magistri- või doktorikraadi nõudvale ametikohale Eestis. Välismaal võib õppida nii täis- kui osakoormusega õppes.

Õpinguteks magistriõppes saab stipendiumi taotleda valdkondades, mille spetsialistide järele on oodata Eesti tööjõuturul suurenenud nõudlust ning mida Eestis õppida ei saa või mille õpetamise ja teadustöö tase on väliskõrgkoolis silmapaistval tasemel.

Välisõpingute stipendiumi võib taotleda isik, kes vastab järgmistele tingimustele:

- 1) on Eesti kodanik või omab Eestis pikaajalise elaniku elamisluba või omab Eestis alalist elamisõigust;
- 2) oskab eesti keelt vähemalt B1-tasemel;
- 3) on asunud õppima väliskõrgkooli magistri- või doktoriõppes või esitanud väliskõrgkooli sisseastumisavalduse magistri- või doktoriõppes õppimiseks.

Stipendiumi taotlemiseks tuleb esitada ameti kodulehel avaldatud vormil taotlus ning lisada sinna juurde vajalikud dokumendid. Taotluse esitamine toimub vastavalt ameti kodulehel avalikustatud viisil. Taotlus peab olema allkirjastatud, et kinnitada dokumendis esitatud andmete tõesust.

Välisõpingute stipendiumi taotlemiseks tuleb esitada järgmised andmed:

- 1) taotleja üldandmed - nimi, isikukood, kontaktandmed, elukoht, arveldusarve number jne;
- 2) välisõpingute andmed - kas taotletakse magistri- või doktoriõppeks stipendiumi, milline on õppevorm ja -koormus, õppeaasta kestus, õppe toimumise asukoht jne;

- 3) õppemaksu suurus, kui õppetöö on tasuline – kui õppetöö ei ole tasuline, siis õppetasu ei hüvitata. Kui õppetöö on tasuline, on õppemaksu hüvitamise maksimumpiiriks 10 000 eurot aastas;
- 4) info töötamiskohustusega seotud väljavaadete ja plaanide kohta, mida plaanitakse peale kõrgkooli lõpetamist teha – stipendiumi saamisel on üheks kohustuseks stipendiaadil asuda peale õpingute lõpetamist Eestis tööle. Selleks, et seda kohustust teadvustada juba enne õpingute alustamist ja stipendiumi taotlemisel, tuleb taotluses ära näidata, milline on plaan peale õpinguid ning kuidas ja kus plaanitakse omandatavaid teadmisi rakendada;
- 5) paragrahv 9 lõikes 4 sätestatud hindamiskriteeriumitest lähtuvad kirjeldused taotluse hindamiseks – taotluste hindamine toimub määruses toodud ja ameti kodulehel avalikustatud hindamiskriteeriumite alusel. Selleks, et oleks võimalik hinnata õpitava eriala vajalikkust ja seost Eestiga, tuleb see välja tuua stipendiumi taotluses;
- 6) stipendiumi taotlemise motivatsioon ning vajadusel täiendavad dokumendid kõrgema stipendiumi määra taotlemiseks – ehk tuleb esitada motivatsioonikirjeldus, miks antud eriala ei ole võimalik Eesti õppida ja miks seda soovitakse õppida ning kuidas seda plaanitakse tulevikus Eesti hüvanguks rakendada. Lisaks on määruses toodud võimalus teatud juhtudel kõrgema stipendiumi määra taotlemiseks ning ka see tuleb avalduses välja tuua.

Lisaks taotlusele tuleb lisada ka vajadusel dokumendid või nende koopiad, kui need on vajalikud:

- 1) taotleja isikut tõendava dokumendi koopia;
- 2) Eestis pikaajalise elaniku elamisloa koopia või Eestis alalist elamisõigust tõendava dokumendi koopia;
- 3) eesti keele B1-taseme oskust tõendava tasemetunnistuse koopia või põhiharidust, keskkoharidust või kõrgharidust eesti keeles omandanud haridustaseme tunnistuse koopia;
- 4) väliskõrgkooli vastuvõtmist või õppimist tõendava dokumendi koopia või kui taotlus on esitatud enne väliskõrgkooli vastuvõtmist, siis andmed, mis tõendavad väliskõrgkoolile sisseastumisavalduse esitamist;
- 5) õppemaksu suurust tõendav dokument, kui õppetöö on tasuline;
- 6) doktoriõppeks stipendiumi taotledes doktoritöö uurimistöö plaan;
- 7) magistriõppeks stipendiumi taotledes väljavõte väliskõrgkooli magistriõppe õppekava õppeainetest või valikmoodulitest koos selgitusega, milliseid õppeaineid või valikmooduleid kavatakse õppekavast valida;
- 8) eelmise või praeguse kõrgharidusastme juhendaja või olulise õppejõu või Eesti teadus- ja arendusasutuse töötaja soovituskiri välisõpinguteks.

Vajadusel on ametil õigus nõuda lisadokumente taotluse nõuetele vastavuse hindamiseks või ka puuduolevaid dokumente, mis on jäetud esitamata koos taotlusega.

2, jagu. Taotluse menetlemine ja hindamine

Paragrahvid 8 - 10

Välisõpingute stipendiumi taotluse menetlemine koosneb erinevatest etappidest, kus edasi pääseb vaid juhul, kui nõuetele on vastatud eelmises etapis. Esmalt toimub taotluse vastuvõtmine, kus amet kontrollib, kas kõik esitatud andmed on korrektsed ning vajalikud lisad esitatud. Hinnatakse, kas on vaja paluda täiendavaid materjale, tõlkeid või mingis osas taotlust täiendada, misjärel taotlejad saavad vajadusel veel taotlust korrigeerida või täpsustada. Puuduste kõrvaldamiseks või lisainformatsiooni esitamiseks annab amet stipendiumi taotlejale aega ning kui taotleja nimetatud tähtaja jooksul puudusi ei kõrvalda, jäetakse taotlus läbi vaatamata.

Kui kõik on korrektne, edastatakse taotlus järgmisesse etappi ehk nõuetele vastavaks tunnistatud taotluste hindamiskriteeriumite alusel hindamisse. Taotluseid hinnatakse vastavalt hindamiskriteeriumites toodud nõuetele ning vastavalt neile kogunevad ka punktid. Taotluste

arv menetluse ajakava oluliselt ei mõjuta. Ühele hindajatele saadetakse taotluste hulk on ameti poolt optimeeritud, kuid hindajatele, kes teevad seda oma põhitöö kõrvalt, tuleb anda piisavalt aega taotlustesse süvenemiseks ja hinnangute põhjendamiseks. See etapp on kõige pikem ja põhjalikum ning selle käigus selguvad, kes pääsevad edasi intervjuuvooru. Ajakava mõjutab intervjuude ajastamine sh intervjuukomisjoni võimalus leida ühine sobilik aeg. Seniste kogemuste baasil võivad intervjuud võtta vähemalt ühe tööpäeva või ka kauem. Lõpuks toimub taotluste rahuldamine või rahuldamata jätmise otsustamine vastavalt toimunud hindamisele.

Kokkuvõttes on välisõpingute taotluse menetlemise tähtaeg kuni 60 kalendripäeva alates taotlusvooru sulgemisest. Põhjendatud juhul võib amet taotluse menetlemise tähtaega pikendada. Pikendamise vajadus sõltub eelkõige taotlejate poolt toodud andmetes, kas kõik on õigeaegselt ja korrektselt esitatud, vajadusest täiendavaid tõendeid koguda, vaiete lahendamiseks võimalik pikendamise vajadus jne.

Välisõpingute stipendiumi taotluste hindamine ja paremusjärjestuse koostamine toimub järgmiselt:

- 1) esitatud ja nõuetele vastavaks tunnistatud taotluste hindamine vastavalt lõikes 4 toodud hindamiskriteeriumitele, mis annab 60% kokkuvõtvast hindest;
- 2) intervjuuvoor, mis annab 40% kokkuvõtvast hindest.

Seega annab 60% kokkuvõtvast hindest kõigepealt dokumentide hindamine ning nende alusel koostatakse paremusjärjestus, kes pääsevad edasi intervjuule.

Hindamise aluseks on järgmised hindamiskriteeriumid:

- 1) väliskõrgkooli õppe- või teadustöö tase – väliskõrgkoolid on väga erinevad ja väga erineva tasemega, seega vaadatakse ka kõrgkooli üldist taset ning eelistatakse nn tugevamaid kõrgkooli, kes on enam tunnustatud rahvusvahelisel tasemel;
- 2) väliskõrgkooli valiku põhjendus ja eelised Eestis õppimise ees ning magistriõppe puhul valitud eriala õppimise võimalus Eestis – magistriõppes on võimalik õppima suunduda üksnes erialadele, mida Eesti ei ole võimalik õppida. Seega, tuleb hindamiskriteeriumite alusel hinnata, kas antud eriala on võimalik Eestis õppida ning kui on võimalik õppida, siis miks on valitud vastav väliskõrgkool ja mille poolest on see eelistatud õppimise koht;
- 3) omandatava eriala rakendatavus Eestis – kuidas on võimalik edaspidi antud eriala Eesti tööturul rakendada. Stipendiumi andmisel on üheks kohustuseks peale õpingute lõpetamist töötada Eesti heaks, siis peab olema juba õppima kandideerides nägemus, kuhu ja mis viisil plaanitakse tulevikus tööle suunduda ;
- 4) õpinguplaanide läbimõeldus. –.

Eelpoolnimetatud hindamiskriteeriumite alusel moodustatakse pingerida nendest, kes pääsevad edasi intervjuuvooru. Intervjuuvooru pääsevad taotlejad, kelle taotluste iga lõikes 4 nimetatud hindamiskriteeriumi hinde osakaal on vähemalt 50% maksimumist. Alla 80% maksimumpunktidest saadud taotlused jäetakse rahuldamata.

Intervjuude käigus hinnatakse taotleja motivatsiooni vastavalt tema õpinguplaanidele ja hilisemat rakendust Eesti tööturul, taotluse koostamise autentsust ning valmisolekut täita tagasitulemise kohustust. Senise kogemuse põhjal annab ca 15 minutiline lühintervjuu komisjoni liikmetele selgema ettekujutuse taotleja eesmärkidest ja plaanidest ning taotlejad reastatakse intervjuude põhjal konsensuslikult. Intervjuu käigus hinnatakse nii stipendium taotleja motivatsiooni õppida kui ka soovi hilisemalt Eestisse asuda tööle. Ühtlasi on vajalik intervjuuvoor selgitamaks välja koostatud dokumentide autentsus arvestades tänapäevaseid IA võimalusi. Kokkuvõtvast hindest moodustab intervjuu tulemus 40%.

Amet võib moodustada hindamise protsessi hõlbustamiseks (taotluste hindamiseks ning intervjuude läbi viimiseks) stipendiumi nõukogu, sealhulgas kaasates vajadusel eksperte ning kinnitab nõukogu töökorra.

Peale taotluste hindamist, intervjuude läbiviimist ning paremusjärjestuse koostamist otsustab amet taotluste rahuldamise või rahuldamata jätmise. Arvesse võetakse ka taotlusvooru eelarvelisi vahendeid.

3. jagu. Välisõpingute stipendiumi komponendid ja maksmine

Paragrahvid 11 - 12

Välisõpingute stipendiumi suurus sõltub erinevatest komponentidest, millest kokkuvõttes kujuneb lõplik väljamaksmisele kuuluv stipendiumi summa. Seega ei ole võimalik ühte kindlat summat määruhes nimetada, kuna see sõltub järgmistest asjaoludest:

1. kus asub väliskõrgkool ehk riik, kuhu suundutakse õppima;
2. kui pikk on õppe nominaalaeg, õppekava kestusest sõltub ka stipendiumi suurus;
3. kas õpingud on tasulised. Kui üliõpilane peab maksma õppemaksu, siis lisandu stipendiumile õppemaksutoetus.

Elamistoetust arvestatakse 12 kuu kohta kuna stipendiaat vajab elamist ka perioodil, kui ei toimu aktiivne õppetöö, kuid samal ajal tuleb tasuda elamisega seotud kulusid. Kui õppetöö toimub aga osakoormusega, siis jagatakse täiskoormuse kohta arvestatud stipendiumi summa proportsionaalselt osakoormusega õppe perioodi kohta. Seda põhjusel, et stipendium on antud eesmärgil, et stipendiaat osaleb aktiivselt õppetöös ning täidab õppekava täiskoormusega, et õpingud lõpeksid nominaalse õppeaja jooksul. Elamistoetus makstakse ka juhul kui õppetöö vormiks on veebipõhine õpe, õppetöös on võimalik osaleda ka elades Eestis ehk kui stipendiaat ei ela väliskõrgkooli asukohariigis.

Teatud juhtudel on õigus saada ka kõrgemat elamistoetuse määra. Kõrgem elamistoetuse määr on ettenähtud nn vähemkindlustatud sihtgruppide, kellel võivad olla seoses õppimisega suuremad kulud ning samas väiksem võimalus õppima asuda väliskõrgkooli. Elamistoetuse kõrgem määr on 250 eurot, mis liidetakse elamistoetusele vastavas sihtriigis. Üheks sihtgrupiks on alaealiste laste vanemad, kellel võivad seoses õppima asumisega teise riiki kaasnevad täiendavad kulud laste kaasavõtmisel, nt reisimisega seotud kulud, ravikindlustus, suurem elamiskulu jne. Teiseks sihtgrupiks on üliõpilased, kellel on vähenenud töövõime (osalise või puuduva töövõimega üliõpilane), kolmandaks sihtgrupiks on asendushooldusteenusel viibinud või eestkostja peres elanud taotlejad ning neljandaks taotlejad, kelle on tuvastatud puue ehk üliõpilased, kelle ei ole võimalik õpingute kõrvalt lisa teenida või see on raskendatud ning võimalik, et ka juba enne õpinguid on olnud keeruline leida rahalisi võimalusi väliskõrgkooli õppima minemiseks. Eelkõige on mõeldud kõrgem elamismäär seega üliõpilastele, kellel on tervisega seotud probleemid või suurenenud kulutused ning sellega seoses võib see seada üliõpilase keerulisemasse olukorda võrreldes teiste stipendiaatidega. Elamistoetuse kõrgema määr aitab tagada võrdse ja õiglase juurdepääsu ning võimalused võimalikele osalejatele, olenemata nende taustast ning kasvatab võimalusi neid kaasata

Selleks, et oleks võimalik saada kõrgemat elamistoetust, tuleb seda taotlemisel märkida ning lisada juurde vajalikud tõendavad dokumendid.

Stipendiaadil, kes vastab mitmele § 11 lõikes 4 toodud tingimusele (nt on alaealise lapse vanem ja samas on tervislikud erivajadused), siis tuleb valida üks alus, mille alusel taotletakse ja mida soovitakse tõendada. Kõrgemat määra mitmekordselt ei maksta ja mitme aluse korral seda ei korrutata. Üldjuhul stipendiumi suurust õpingute käigus ei suurendata, kuid elamistoetuse kõrgemat määra on võimalik taotleda ka õpingute käigus, kuid selle otsust muudetakse vaid kord aastas enne uue õppeaasta algust. Hilisemal kõrgema elamistoetuse määra taotlemisel arvestatakse ja makstakse elamistoetuse kõrgemat määra alates järgmisest stipendiumi maksest. Ühtlasi peab stipendiaat jälgima, et kõrgema stipendiumimäära maksmiseks olev alus

nt puude tõend, peab kehtima kogu taotletava stipendiumi perioodi jooksul või kui seda uuendatakse, siis teavitama sellest ametit.

Välisõpingute stipendiumi täiskoormusega õppes makstakse üldjuhul õppekava nominaalse kestuse jooksul. See tähendab, et stipendiumi arvestus toimub õppekava nominaalkestuse kuude alusel. Doktoriõppe õppekaval, mis üldjuhul on kuni 4-aastased, makstakse stipendiumi mitte rohkem kui 48 kuu eest ja magistriõppe õppekaval mitte rohkem kui 24 kuu eest, kuna magistriõppekavad on üldjuhul 2-aastased.

Kui õppeava täitmine ei lähe plaanipärastelt ja õpingud kestavad kauem, siis on lubatud õpingud lõpetada ka pikema aja jooksul ehk õppekava kahekordse nominaalkestuse jooksul. Siiski tuleb arvestada, et stipendiumi maksmine toimub vaid õppekava nominaalkestuse ajal ning pikendatud õppeajal stipendiumi ei maksta.

Välisõpingute stipendiumi makstakse õppeaasta kaupa ehk makse tehakse õppeaasta alguses. Kui õpinguid on alustatud enne taotluse rahuldamise otsuse tegemist, siis tagasiulatuva aja eest maksmist ei toimu. Seega enne taotluse rahuldamise otsust tehtud kulud ei hüvitata ja eelneva õppeperioodi eest stipendiumi ei maksta. Samuti ei ole õigust stipendiumile, kui ollakse akadeemilisel puhkusel. Selleks, et ei tekiks hilisemat tagasimakse kohustust, tuleb ametit esimesel võimalusel teavitada akadeemilisele puhkusele jäämisest ja õppe- ja teadustöös mitteosalemisest. Vastasel juhul võib tekkida olukord, et juba väljamakstud stipendiumi summa tuleb tagasi maksta. Samuti tuleb ametit teavitada esimesel võimalusel, kui ei ole võimalik välisõpinguid alustada, jätkata juba alustatud õpingutega, või kui on asjaolusid, mis raskendavad õpinguid lõpetamast ja oma kohustusi täitmast.

Stipendiumi üheks osaks võib olla ka õppemaksu toetuse tasumine, kui see on kõrgkooli poolt kehtestatud. See tuleb selgelt välja tuua juba taotlust esitades. Õppemaksu toetuse tasumise aluseks on väliskõrgkooli poolt esitatud arve või kõrgkoolipoolne kinnitus õppemaksu suuruse kohta. Maksimaalselt on õppemaksu toetamise ülempiiriks 10 000 eurot õppeaastas. Kuna sageli tõstavad kõrgkoolid iga-aastaselt ka õppemaksu, siis on võimalik taotleda ka õppemaksu toetuse suuruse tõstmist, kuid hüvitatav summa peab siiski jääma õppeaastas 10 000 euro piiridesse. 10 000 eurot ületav õppemaksu osa tuleb tasuda üliõpilasel endal või taotleda toetust mujalt.

Õppemaks toetust makstakse stipendiumi saajale ühe õppeaasta kohta ettemaksena. Ettemakse aluseks on väliskõrgkooli arve või kinnitus õppemaksu suuruse kohta. Kui õppemaksu toetus on ettemaksena kantud üle stipendiaadile ja stipendiaat ei täida stipendiumi saamise kohustusi, tuleb ettemakstud summa ametile tagasi maksta.

4. jagu. Välisõpingute stipendiumi saaja kohustused

Paragrahvid 13 – 16

Stipendiumi saamisega kaasnevad stipendiumi saajale teatud kohustused. Kui on tehtud otsus taotluse rahuldamise kohta, siis kaasnevad stipendiumi vastuvõtmisega stipendiumi saajale käesolevast määrusest tulenevad kohustused, mis hõlmavad ka perioodi peale õpingute lõpetamist. Seega on väga oluline juhtida stipendiumi saajate tähelepanu, et stipendiumi saamise kohustuste täitmata jätmisel tuleb stipendium tagasi maksta.

Nendeks kohustusteks on:

1. Asuda õppima õppekavale, millele stipendiumi taotleti, ning lõpetada õpingud hiljemalt kahekordse nominaalkestuse jooksul. Stipendiumi makstakse eesmärgiga, et stipendiumi saaja läbiks välisõpingud väliskõrgkoolis, seega tuleb kindlasti alustatud õpingud lõpetada.
2. Aruannete esitamise kohustus: iga-aastase aruande ja lõpparuande esitamise kohustus õpingutes edenemise kohta (sh õppetulemuste väljavõte magistriõppes, juhendaja kinnitus doktoriõppes), kokkuvõtte õpingute lõputööst jne.

3. Töötamiskohustus Eestis - see on pikaajaline kohustus, millega tuleb stipendiumi saamisel arvestada. Töötamiskohustuse eesmärgiks on, et omandatud teadmisi rakendataks Eestis ning Eesti riigi majanduse ja teaduse arenguks. Kuna stipendium välisriigis õppimiseks on küllaltki suur, on riik huvitatud, et omandatud teadmisi rakendataks Eestis, et teadmisi jagatakse edasi siinsetele üliõpilastele, antakse panus eesti majanduse, teaduse, hariduse jne arenguks. Seega on stipendiumi saamise üheks oluliseks kohustuseks peale lõpetamist tulla tagasi ja asuda siin tööle vähemalt osalise koormusega.
4. Juhul kui neid eelnevaid punkte ei suudeta või ei taheta täita, siis peab stipendiumi saaja arvestama kohustusega tagastada kogu saadud summa.

Aruande esitamine

Stipendiumi saajal on kohustus esitada igal õppeaastal hiljemalt 1. oktoobriks aruanne, mis koosneb väliskõrgkooli kinnituskirjast õppetöös osalemise kohta, doktoriõppes väliskõrgkooli juhendaja kinnitusega ülevaatest õppeaasta jooksul tehtud tööst ja magistriõppes õppetulemuste väljavõttest. Aruanne tuleb esitada ka juhul, kui stipendiumi enam ei maksta ehk nominaalne õppeaeg on ületatud, kuid õpingud veel jätkuvad. Kuna õpingute järgselt on kohustus asuda tööle, siis on vaja teada, kas stipendiumi saaja veel õpib või peab asuma oma töötamiskohustust täitma.

Peale magistri- või doktoriõppe lõpetamist kohustub stipendiumi saaja esitama 90 päeva jooksul vormikohase lõpparuande, millele lisatakse diplomi koopia või väliskõrgkooli kinnituskiri magistri- või doktorikraadi omistamise kohta ja eestikeelsest magistri- või doktoritöö kokkuvõttest.

Töötamiskohustus

Üks väga oluline kohustus, mis kaasneb stipendiumi saamisega, on stipendiumi saaja kohustus ühe aasta jooksul pärast doktori- või magistrakraadi saamist asuda tööle oma erialale ja kvalifikatsioonile vastaval ametikohal Eestis. Doktoriõppe lõpetanu peab töötama erialale ja kvalifikatsioonile vastaval töökohal Eestis 3 aastat vähemalt osalise tööajaga ehk 0,5 koormusega ning magistriõppe lõpetanu vähemalt 2 aastat. Töötamiskohustus koormusega vähemalt 0,5 kohta annab võimaluse soovi korral jätkata töötamist või õpinguid ka välisriigis, kuid siiski anda panus Eesti riigi heaks. Töötamiskohustuse täitmine ei või katkeda nimetatud kolme- või kaheaastase perioodi kestel rohkem kui kolmeks kuuks korraga. Samas on lubatud antud perioodil töökohta vahetada või muuta, kuid oluline on, et kohustus täidetakse peale õpingute lõpetamist. Töötamiskohustuse täitmata jätmisel tuleb saadud stipendium tagasi maksta. Teatud juhtudel on võimalik taotleda töötamiskohustuse peatamist, kui selleks esinevad järgmised asjaolud:

- 1) alla 3-aastase lapse hooldamiseks või kaitseväekohustuse täitmiseks;
- 2) magistrikaadi omandamise järgselt väliskõrgkooli doktoriõppes õppimise ajaks;
- 3) väliskõrgkoolis järeldoktorantuuri läbimiseks kuni kolmeks aastaks.

Siiski on tegemist töötamiskohustuse peatumisega ja kui peatumise alus on ära langenud ning alust peatumiseks ei ole, tuleb jätkata oma kohustust. Selleks, et ei tekiks tagasimaksekohustust, tuleb ametit viivitamata teavitada asjaoludest, mis ei võimalda töötamiskohustuse täitmist.

Stipendiumi tagasimaksmine

Juhul kui stipendiumi saaja siiski ei saa või ei suuda täita stipendiumi saamise tingimusi ehk ei lõpeta õpinguid, õpingud kestavad üle kahekordse nominaalkestuse, ei asu tööle ja ei tööta nõutud viisil nõutud aja, siis tekib kohustus stipendiumi tagasi maksmiseks.

Tagasimaksmisele kuuluva summa arvestus algab järgvast kalendrikuust, kui ilmneb stipendiumi saaja mittevastavus stipendiumi saamise ja maksmise tingimusele. Kuigi stipendium makstakse korraga ühe ettemaksena, siis tuleb stipendiumi saajal arvestada sellega,

et juhul kui stipendiumi tingimusi ei täida, tuleb asuda kohe stipendiumi tagasi maksma. Küll on võimalik taotleda tagasimaksete tegemist maksegraafiku alusel, kui tegemist on suure summaga. Tagasimakse periood ei või ületada 4 aastat.

Juhul, kui stipendiumi saaja asub töötamiskohustust täitma hiljem, tagasimaksete perioodil, siis saab taotleda maksmata osa asendamist proportsionaalselt töötamise kohustusega.

Teatud juhtudel on võimalik taotleda stipendiumi tagasimaksmise kohustusest vabastamist. Selleks on kindlad juhud ehk kui stipendiumi saajal on tuvastatud puuduv töövõime või tema lapsel on tuvastatud raske või sügav puue. Oluline on siiski, et need asjaolud tuvastati peale stipendiumi saamist. Juhul, kui puue oli tuvastatud enne stipendiumi saamist, siis sel põhjusel kustutamist taotleda ei ole võimalik.

Tegemist ei ole sellise nõudega, mida antakse üle pärijatele, ehk stipendiumi saaja surma korral nõuded lõppevad.

3. peatükk. Õpirände stipendium

1. jagu. Eesmärk, nõuded taotlejale ja taotlusele

Paragrahvid 17- 19

Õpirände stipendiumiga toetatakse doktorantide ja arst-residentide lühiajalisi õppetööga seotud välisreise. Näiteks: konverentsil osalemine, raamatukogus töötamine, laboratooriumi kasutamine, töö kraaditöö juhendajaga, täienduskursustel osalemine, konsultatsioonid, suvekoolid jne. Korraga toetatakse kuni 30 päeva pikkust välismaal viibimist. Stipendiumi andmise eesmärk on toetada siiski aktiivsel viisil osalemist ehk eeldatakse, et konverentsil osaledes ei piisa üksnes kuulamisest vaid näiteks esinetakse konverentsil ettekandega, viiakse läbi töötuba, osaletakse paneeli arutelul vms. Välisreis peab algama mitte enne kui 30 päeva ja mitte hiljem kui 6 kuud pärast taotlusvooru lõppemise kuupäeva.

Stipendiumi taotlejateks võivad olla Eesti kõrgkooli doktorandid ja arst-residendid. Samuti on õigus stipendiumi taotleda käesoleva määruse välisõpingute stipendiumi saajal, kes on immatrikuleeritud väliskõrgkooli doktoriõppesse, ja EUI stipendiumi saajal, kes on immatrikuleeritud väliskõrgkooli doktoriõppesse.

Õpirände stipendiumi taotlejale esitatavaks täiendavaks nõudeks on eesti keele oskus vähemalt B1-tasemel. Riikliku stipendiumiga toetatakse eelkõige Eesti inimeste rahvusvahelistumise võimalusi ja neid, kes on pühendunud teadmiste toomisele Eestisse. Seniste kogemuste ja arutelude põhjal on antud võimalus taotleda stipendiumi doktorantidel ja arst- residentidel, kes on oma akadeemilise karjääri ja elu Eestiga sidunud, mille väljenduseks võiks olla eesti keele oskus alg-kesktasemel.

Amet ei kontrolli taotleja (eelkõige välisõpingute stipendiumi taotleja) võõrkeeleoskust, sest sisseastumistingimused, mis näevad ette ka keelenõude konkreetseks õppekavaks, kehtestab vastuvõttev väliskõrgkool. Küll aga kontrollib amet üliõpilase vastuvõtmist väliskõrgkooli õppekavale, mis on kinnituseks, et taotleja on täitnud ülikoolipoolsed nõuded vastuvõtuks. Samuti on vajalik taotleja aktiivses rollis osalemine õppe- ja teadustööga seotud rahvusvahelisel konverentsil, seminaril, kursusel, praktilal või muus erialases tegevuses. Aktiivseks rolliks peetakse eelkõige seda, et tegemist ei ole pelgalt kuulaja rollis osalemisega, vaid et seal esinetakse ettekandega, aidatakse ette valmistada üritust, viiakse läbi mõni seminar või töötuba jne.

Taotluses tuleb esitada kõik määruuses nimetatud andmed ja lisad ning vajadusel on ametil õigus küsida täiendavaid dokumente või lisasid.

2. jagu. Taotluse menetlemine ja hindamine

Paragrahvid 20 – 22

Õpirände stipendiumi taotluse menetlemine koosneb taotluse vastuvõtmisest, taotleja ja taotluse nõuetele vastavuse kontrollist, nõuetele vastavaks tunnistatud taotluste hindamiskriteeriumite alusel hindamisest ning taotluse rahuldamise või rahuldamata jätmise otsuse tegemisest.

Sarnaselt välisõpingute stipendiumi menetlemisega kontrollib amet esmalt esitatud taotluste ja esitatud andmete õigsust ning olemasolu. Seega hinnatakse, kas taotlus vastab nõuetele. Sellele järgnevalt saadetakse nõuetele vastavaks tunnistatud taotlused hindamisele ning lõpuks toimub otsustamine ehk taotluste rahuldamine või rahuldamata jätmine.

Taotluse hindamine

Taotlused hinnatakse vastavalt määruses toodud hindamiskriteeriumitele mis on täpsemalt toodud ka määruse lisas 1 ning moodustatakse neist paremusjärjestus. Hindamiskriteeriumid on järgmised:

- 1) õpirände läbimõeldus – 45 % koondhindest;
- 2) õpirände mõju taotleja õppe- ja teadustööle – 45 % koondhindest;
- 3) õpirände laiem mõju kõrgkoolile või teadusasutusele – 10 % koondhindest.

Stipendiumi taotluste hindamiseks, et oleks tagatud laiem ekspertide poolne hindamine ja objektiivsus, võib amet moodustada hindamiskomisjoni.

Taotluse rahuldamine ja rahuldamata jätmine

Hindamise käigus tekib pingerida, mille alusel selguvad stipendiaadid. Stipendiaatide arv sõltub sellest, kui suur on vastavaks aastaks ettenähtud eelarve. Pingeritta pääsevad üksnes need taotlejad, kes saavad koondhindeks kokku vähemalt 80% võimalikest punktidest.

Õpirände stipendiumi taotluse menetlemise tähtaeg on kuni 45 kalendripäeva alates taotlusvooru sulgemisest. Põhjendatud juhul võib amet taotluse menetlemise tähtaega pikendada.

3. jagu. Õpirände stipendiumi suurus ja maksmine

Paragrahvid 23 – 24

Õpirände stipendiumi suurus sõltub õpirände toimumise asukohast ja õpirändele kuluvast ajast, arvestades õpirände sõidu- ja individuaaltoetuse määrasid ning ürituse osavõtutasu suurust. Seega analoogselt välisõpingute stipendiumile ei ole võimalik ka antud juhul täpset stipendiumi summat määruses nimetada. Määratakse üksnes ühikuhinnad, mille alusel kujuneb stipendiumi summa.

Õpirände sõidutoetus arvestatakse üliõpilase kõrgkooli asukohast õpirände toimumiskohta vastavalt määruse lisas kehtestatud sõidutoetuse ühikuhinnale.

Õpirände individuaaltoetust arvestatakse välisriigis toimuva õpirände toimumisaja järgi järgmiselt:

- 1) 1 kuni 14 päeva - 120 eurot päevas;
- 2) 15 või enam päeva - 80 eurot päevas.

Kui tegemist on vähem kui kahe nädalase reisiga, siis makstakse elamistoetust 120 eurot päeva eest. Pikema õpirände korral on määraks 80 eurot päevas. Elamistoetuse abil on võimalik stipendiaadil katta oma elamiskulud, vajadusel reisikindlustus jms kulud.

Lisaks on võimalik vajadusel taotleda ürituse osavõtutasu tasumist. Siiski on see piiratud maksimumsummaga, milleks on 400 eurot. Osavõtutasu makstakse stipendiumi saajale ettemaksena õpirände korraldaja arve või osavõtutasu suurust tõendava dokumendi alusel.

Õpirände stipendium makstakse stipendiumi saajale 30 päeva jooksul taotluse rahuldamise otsusest arvates. Oluline on siiski, et isikul ei ole varasemalt jäänud ametile esitamata aruandeid või muid kohustusi. Sellisel juhul on õigus ametil jätta makse tegemata ja taotlus rahuldamata või teha makse alles peale kohustuse täitmist stipendiumi saaja poolt.

Juhul kui selgub, et õpiränne kestab kauem, näiteks pikendatakse konverentsi toimumise aega või osutub vajalikuks kauem viibida välisriigis, siis pikendatud päevade osas uut taotlust esitada ei ole võimalik ja toetust ei suurendata. Seega lähtutakse stipendiumi maksmisel üksnes taotluses esitatud päevade arvust.

4. jagu. Stipendiumi saaja kohustused

Paragrahvid 25-27

Analoogselt välisõpingute stipendiumiga on ka õpirände stipendiumi saajal kohustus peale stipendiumi saamist stipendium tagasi maksta täielikult või osaliselt, kui:

- 1) õpirändes ei osaletud;
- 2) õpiränne ei toimunud 6 kuu jooksul alates ajast, mil see pidi algama;
- 3) aruannet ei esitatud või aruanne lükati tagasi;
- 4) õpiränne toimus õpirändeks ettenähtud ajast lühemalt, vähem õpirändes viibitud päevade eest individuaaltoetuse arvestuse alusel;
- 5) ettemaksena makstud osavõtutasu oli suurem, kui osavõtutasu maksmist tõendavatel dokumentidel viidatud summa.

Ametit tuleb ühtlasi teavitada, kui õpirände aeg on muutunud või kui on esinenud takistavaid asjaolusid, mis on seganud õpirände alustamist, jätkamist või lõpetamist.

Aruande esitamine

Iga õpirändes osaleja on kohustatud esitama õpirände kohta ka aruande. Seda hiljemalt 1 kuu jooksul. Sinna tuleb lisada eestikeelne kokkuvõte eesmärgi täitmise kohta, õpirändes osalemist tõendavatest dokumentidest, milleks võib olla õpirändes osalemist tõendav sertifikaat, tunnistus, kinnituskiri vms ning osavõtutasu tasumist tõendav maksekorraldus või arvelduskonto väljavõte, kui osavõtutasu maksti ettemaksena.

Aruande esitamise tähtaega võib põhjendatud juhtudel stipendiumi saaja taotluse alusel pikendada, kui pikendamise taotlus on esitatud enne aruande esitamise tähtaja saabumist. Kuid juhul, kui aruannet siiski ei esitata, tekib tagasimakse kohustus.

4.peatükk

Euroopa Ülikool-Instituudi stipendium

Paragrahvid 28-33

European University Institute'i (Euroopa Ülikool-Instituut) lõi Instituudi asutamise konventsiooni alusel Euroopa Ühenduse liikmesriigid ja Eesti ühines konventsiooniga³ 3. detsembril 2005. aastal. Programmi rahastab Haridus- ja Teadusministeerium, stipendiumi tutvustamisega ja välja maksmisega tegeleb Haridus- ja Noorteamet.

Stipendiumi saamiseks peab doktorant olema esmalt vastuvõetud EUI-sse. Selleks peab doktorantuuri astuja esitama hiljemalt 31. jaanuariks taotluse otse Instituudile. Lisaks tuleb esitada motivatsioonikiri, milles tuleb kirjeldada õpingute rahastamisest saadavat kasu Eesti riigile ja õpingutejärgse töötamiskavatsuse seotust Eestiga. Täpsem info

³ Euroopa Ülikool-Instituudi asutamise konventsioon <https://www.riigiteataja.ee/akt/964202>.

EUI kodulehel⁴. Euroopa Ülikool-Instituudi stipendiumi (edaspidi *EUI stipendium*) andmise eesmärk on suurendada rahvusvahelise kogemusega kõrgelt kvalifitseeritud spetsialistide ja akadeemiliste töötajate hulka Eesti avalikus ja erasektoris, Eesti kõrgkoolides ning teadus- ja arendusasutuses.

Stipendiumi võivad taotleda Eesti Vabariigi kodanikud, Eestis alalise elamisõigusega viibivad Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud ja Eestis pikaajalise elaniku elamisloaga viibivad isikud, kes on vastu võetud Eestile eraldatud kvoodi raames Instituudi doktoriõppesse (edaspidi doktorant või stipendiaat). Doktorandid, kellele on määratud stipendium, peavad pärast Instituudi lõpetamist kandideerima esimesel võimalusel, kuid mitte hiljem kui ühe aasta jooksul oma erialale ja kvalifikatsioonile vastavale ametikohale Eestis ja valituks osutumise korral töötama seal vähemalt kolm aastat vähemalt osalise tööajaga ehk 20 tundi seitsmepäevase ajavahemiku jooksul (0,5 kohaga).

Instituuti vastuvõtmiseks esitab doktorant Instituudi poolt seatud tähtjaks taotluse otse Instituudile, kes teostab doktorantide valiku, kaasates hindamisprotsessi ka Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeeriumi esindaja. Motivatsioonikiri tuleb esitada koos taotlusega otse Instituudile. Instituuti vastuvõtmise otsustab Instituudi sisseastumiskomisjon kooskõlas Instituudi asutamise konventsiooni ja Instituudi kõrgema nõukogu vastuvõetud eeskirjadega arvestades võimaluste piires Haridus- ja Teadusministeeriumi poolsete ettepanekutega. Instituut edastab väljavalitud doktorandi andmed ametile kirjalikult.

Stipendiumi makstakse nominaalse õppeaja lõpuni, kuid mitte rohkem kui 48 kuud. Euroopa Ülikooli Instituudi (edaspidi ka EUI) doktorandi stipendiumi tõstetakse 1080 eurolt kuus 1470 euron kuus (Lisas 1 punktis 2.3 Grupi A toetusmäär), mis vastab EUI poolt makstava stipendiumi määrale (1440 eurot kuus) alates EUI 2024/2025. õa taotlusvoorust. Täiendavaid vahendeid stipendiumi määra tõstmiseks Harnole ei eraldata, vaid seda peaks tegema olemasolevate vahendite võimaluste piires.

EUI doktorandile makstakse aastas kahekordset sõidutoetuse määra, mis annab stipendiaadile paindliku võimaluse reisivajaduste katmiseks. Kui stipendiaadil on doktoriõpingute eripärast tulenevalt vajalik osa õppe- või uurimistööst (sh välitööd) läbi viia mõnes muus välisriigis, on tal võimalus taotleda lisaks õpirände stipendiumi.

Neljandal doktoriõppe aastal amet doktorandile stipendiumi elamiskulu osa ei maksa, kuna neljandal õppeaastal maksab doktorandile stipendiumi Instituut. Juhul kui Instituudi poolt makstav stipendium on väiksem kui ameti poolt makstav stipendium, võib doktorant taotleda vahe hüvitamist ameti poolt.

Sarnaselt KJ välisõpingute stipendiumi saajale on teatud juhtudel on õigus aga saada ka kõrgemat elamistoetuse määra. Kõrgem elamistoetuse määr on ettenähtud sihtgruppide, kellel võivad olla seoses õppimisega suuremad kulud ning samas väiksem võimalus õppima asuda väliskõrgkooli. Stipendiaadil on võimalik taotleda elamistoetuse kõrgemat määra, kui ta vastab vähemalt ühele § 11 lõikes 4 toodud tingimustest.

Elamistoetuse kõrgema määra saamiseks esitab taotleja taotluses vastavad andmed ning lisab tõendava dokumendi või dokumendi koopia või väljavõtte rahvastikuregistrist (lapse puhul). Elamistoetuse kõrgemat määra on võimalik taotleda üks kord õppeaasta alguses.

Stipendiumi kasutamise tingimused

Doktorandi peamine kohustus on eelkõige lõpetada alustatud õpingud ja kaitsta doktoritöö. Lisaks tuleb esitada selle kohta vastavad lõpetamist tõendavad dokumendid ja kokkuvõtte doktoritööst.

⁴ Euroopa Ülikool-Instituudi doktoriõppe programm <https://www.eui.eu/en/services/academic-service/doctoral-programme>

Doktorandil on õigus ka akadeemilisele puhkusele, kuid sellest tuleb ametit teavitada ja selle aja eest stipendiumi ei maksta. Küll pikeneb selle võrra aeg, mille jooksul tuleb õpingud lõpetada ja asuda tööle.

Analoogselt välisõpingute stipendiumiga on ka peale EUI stipendiumi saamist ja õpingute lõpetamist kohustus naasta Eestisse ja asuda siin vähemalt osalise koormusega tööle. Stipendiaat on kohustatud kandideerima ühe aasta jooksul pärast Instituudi lõpetamist oma erialale ja kvalifikatsioonile vastavale ametikohale. Kokku tuleb töötada kvalifikatsioonile vastaval ametikohal vähemalt osalise tööajaga ehk 20 tundi seitsmepäevase ajavahemiku jooksul (0,5 kohaga) vähemalt 3 aastat.

Kui stipendiaat ei asu nõutud aja jooksul pärast doktorikraadi saamist Eestisse tööle vastavalt kokkuleppele ja ei täida töötamiskohustust kohustub ta ametile tagastama kogu saadud stipendiumi. Tagasimaksegraafiku kinnitab amet.

Stipendiumi saaja kohustub tagastama EUI stipendiumi täielikult või osaliselt, kui stipendiaat katkestab välisõpingud, tema õppe- ja teadustöö tulemused ei vasta Instituudis kehtestatud õppekoormuse nõuetele, ta ei ole stipendiumi kasutanud sihipäraselt, stipendiumi aruanded või kuludokumendid ei ole esitatud õigeaegselt.

Stipendiumi aruande esitamine

Stipendiaat on kohustatud ametit teavitama ja hoidma kursis oma õpingutega. Seega tuleb esitada selle kohta iga-aastaselt aruanne ning kinnituskiri, et õpingud jätkuvad.

Juhul kui aruannet ei esitata pärast korduvaid meeldetuletusi või kui selgub stipendiumi mittesihipärane kasutamine, on ametil õigus stipendium osaliselt või täies mahus tagasi küsida.

5. peatükk

Rakendussätted

Kristjan Jaagu stipendiumi ja Euroopa Ülikool-Instituudi stipendiumi on makstud juba aastaid. Seni on toimunud stipendiumi maksmine ministri käskkirja ja Harno juhendite alusel ning stipendiaatidega sõlmitud lepingute alusel. Kõik need lepingud jäävad kehtima ning nende alusel kohustuvad senised stipendiumi saajad oma kohustused ka lõpuni täitma. Kuna lepingud ei ole sõlmitud käesoleva määruse alusel siis ei tooda neid ka selle määruse rakendussättesse, kuid kohustused säilivad. Antud määrusega kehtestatud tingimuste alusel hakatakse stipendiumi andma alates 2024. aastast.

Rakendussättesse on toodud aga erand 2024. aasta kohta, kuna määrus ei jõustu aasta algusest, siis kuulutatakse üleminekuaastal 4 taotlusvooru asemel õpirändes välja 3 õpirände vooru.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Käesolev määrus ei ole vastuolus Euroopa Liidu õigusaktidega.

4. Määruse mõjud

Määrusega võimaldatakse stipendiumite andmist välisriigis õppimiseks. Sellega suurendatakse rahvusvahelise õpirände võimalusi ja kogemuste omandamist rahvusvaheliselt. Tulemusena suureneb kvalifitseeritud töötajate hulk, kes on omandanud teadmisi, mida ei ole võimalik omandada Eestis ning mida rakendatakse Eesti heaks.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamine eeldab Harno poolt vastavate taotlusvormide, juhendite ja taotlusvoorudeks vajalike dokumentide ettevalmistamist ja koostamist. Lisaks tehniliste lahenduste leidmist taotlusvooru avamiseks ja taotluste menetlemiseks. Vajadusel ka hindamiskomisjoni kokkukutsumisega seotud tegevused ja kulutused.

Eelarvelised vahendid on Harnos ettenähtud ja arvestatud, kuna tegemist on juba pikka aega väljaantud stipendiumitega. Haridus- ja Teadusministeeriumile täiendavaid kulusid ei kaasne.

6. Määruse jõustumine

Määrust jõustub üldises korras.

7. Eelnõu kooskõlastamine

Määrus esitatakse kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu ministeeriumidele. Lisaks esitatakse määrus arvamuse avaldamiseks Haridus- ja Noorteametile, Rektorite Nõukogule, Eesti Üliõpilaskondade Liidule ning kõrgkoolidele.

Margus Haidak
kõrg- ja kutsehariduspoliitika
ning elukestva õppe osakonna juhataja